

Investigating the Relationship Between Social Trust and Awareness of Citizenship Rights with the Mediating Role of Political Capital (Case Study: Ahvaz Citizens)

Salehi, S.^I, Hosseinzadeh, A. H.^{II}, Amini, Y.^{III}

<https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.25912.2086>

Received: 2022/03/06; Accepted: 2022/08/28

Type of Article: **Research**

Pp: 199-230

Abstract

Awareness of citizens' citizenship rights and duties in the affairs of society is one of the most challenging topics, based on this, the purpose of this article is to investigate the relationship between social trust and awareness of citizenship rights with the mediating role of political capital among the citizens of Ahvaz city, from the point of view of Sociological methods have been used in this regard. Method: This research is a survey and the tool for collecting information is a researcher's questionnaire. The statistical population of the research includes citizens aged 20 to 65 in Ahvaz city, whose sample size was determined based on Cochran's formula of 526 people, and after separating the incomplete questionnaires, 506 were collected and analyzed. Analysis of the collected data was also done using Amos and Spss software. In terms of time, this research was carried out in 1399-1400. Findings: The research results show that the variables of social trust and political capital have a significant effect on the dependent variable (awareness of citizenship rights). Also, the results showed that the variable of political capital has a mediating role in the relationship between social trust and the variable of awareness of citizenship rights. In the measurement model section; Cronbach's alpha coefficient, composite reliability, average variance extracted and factor loadings for all research constructs, and in the structural model section, T-Value indices, path coefficients, coefficient of determination, show that the final model has acceptable results. . Based on the findings, the average of the combined index of the variables is evaluated at the medium level. In total, the variables of the research were able to explain 55% of the variance of the variable of awareness of citizenship rights. Conclusion: The results show that the model has an acceptable fit and the two variables of social trust and awareness of citizenship rights have a high average.

Keywords: Citizenship Rights, Social Trust, Political Capital, Citizens, Ahvaz.

I. P.h.D. student Sociology, Department of Sociology, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran.

II. Professor, Department of Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author). **Email:** a.hosseinzadeh@scu.ac.ir

III. Assistant Professor, Department of Sociology, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran.

Citations: Salehi, S.; Hosseinzadeh, A. H. & Amini, Y., (2023). "Investigating the Relationship Between Social Trust and Awareness of Citizenship Rights with the Mediating Role of Political Capital (Case Study: Ahvaz Citizens)". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 11(21): 199-230 (doi: 10.22084/csr.2022.25912.2086).

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_4736.html?lang=en

1. Introduction

Citizenship rights are one of the important topics of any system and one of the needs of any society today (Hosseini, 2018: 43), which has been given attention in the political and social arena, and awareness of these rights can be useful for the improvement of societies (Hedaytzadeh et al., 1397: 189). It should also be acknowledged that one of the important variables related to citizenship rights is social trust (Zolfaqari et al., 2018). Therefore, it seems that social trust acts as a strong driver to achieve desirable citizenship behavior, and reciprocally, awareness The rights and obligations of citizenship also play an important role in increasing social trust.

Therefore, awareness of citizen's rights as one of the important factors related to social trust has been examined in this research, and the issue is the consequences of lack of awareness of citizenship rights and the lack of necessary solutions to realize citizenship, especially in big cities, which are emerging and The social damage continues. Special geographical, political, economic, socio-cultural and ethnic conditions, water and land borders, require effective preventive measures and interventions in the social and cultural field, especially in the field of social damages. Considering the unfavorable situation of the social capital indicators of this province at the "macro, medium and small" levels and the special position of Ahvaz city as the capital of the province and the prevalence rate of social harms, especially drug addiction, and investigating the relationship between awareness of citizenship rights And social trust, which is one of the main components of social capital, can explain some ambiguities about the problems and challenges of Ahvaz city development and correct the views of social and economic planners. According to the mentioned cases, this research tries to answer the question of whether social trust has a significant effect on the citizenship rights of the citizens of Ahvaz city. Also, can the variable of political capital have a mediating role in the relationship, the effect of social trust on awareness of citizenship rights?

By examining the ideas presented by Marshall, Heiter, Habermas, Parsons, Putnam, Bourdieu, etc., in the three spectrums of citizenship rights, social trust and political capital and their relationship with each other, each from an angle within the framework of concepts in creating a relationship between variables. has played a role and based on this, the desired model was drawn and hypotheses were obtained.

2. Materials and Methods

The method of execution was survey, the place of research was the population of 20 to 65 in Ahvaz city. In this research, multi-stage cluster sampling method was used. The statistical sample size was obtained using Cochran's

formula. The tool for collecting information was a questionnaire (made by the researcher).

3. Data

The sample size in the target population was determined to be 384 people (Cochran's formula), but due to the appropriate use of the results, as well as the drop or inappropriateness and incompleteness of the answers, 526 questionnaires were different among the respondents. 506 April and analyzed) in this way, the sample volume of 506 people was calculated.

Structural equation modeling method has been used in this research to investigate the impact contribution of each of the independent variables of the research on the variable of awareness of citizenship rights and experimentally test the theoretical model. Structural equation modeling can be considered as a quantitative method that helps researchers to organize their research from theoretical studies and their formulation to the analysis of experimental data in a multivariate format. After checking the factor loadings and the acceptability of the standardized factor loadings, it is time to check the model fit indices. The indices used to check the fit of the model are divided into three categories, absolute fit indices, comparative fit indices, and parsimonious fit indices. In general, when at least three indicators have values in the acceptable range, we can claim that the fit of the model is good and acceptable (Pahlavan Sharif and Mahdovian, 2016). Finally, the results of the fit indices show that the model has an acceptable fit.

4. Analysis and Discussion

The results related to the first hypothesis regarding the relationship between the variable of social trust and awareness of citizenship rights, the research results show that the coefficient of the standard path is 0.37 and the absolute value of the T statistic is more than 1.96. In this way, this hypothesis, the effect of social trust on awareness of citizenship rights, is confirmed. Therefore, it can be said that social trust is an influential variable in explaining the variance of the variable of awareness of citizenship rights.

The results related to the second hypothesis regarding the relationship between the variable of political capital and awareness of citizenship rights, the results of the research show that the coefficient of the standard path is 0.49 and the absolute value of the T statistic is more than 1.96. In this way, this hypothesis, the effect of political capital on awareness of citizenship rights, is confirmed. Therefore, it can be said that the variable of political capital is an influential factor in increasing the awareness of citizenship rights and dimensions among the respondents, and the respondents who have more

political capital, consequently, the awareness of citizenship rights is also among them. has a higher rate.

The results related to the third hypothesis for the relationship between the variable of social trust and political capital, the research results show that the standard path coefficient is 0.47 and the absolute value of the T statistic is more than 1.96. In this way, this hypothesis, the effect of social trust on political capital, is confirmed. Therefore, it can be said that social trust is an influential variable in explaining the amount of variance of the political capital variable. In addition, in this research, gender, age and marriage background variables have been used in awareness of citizenship rights.

And the results obtained from that significant difference. The results of structural equation modeling in the measurement model section show that Cronbach's alpha coefficient, composite reliability, extracted average variance, factor loadings for all research constructs show favorable results. In the structural model section, T-Value, path coefficient, determination coefficient have also shown that favorable results have been obtained and the political capital variable has a mediating role in this relationship. Finally, the results show that the coefficient of determination for the variable of awareness of citizenship rights (0.55) is evaluated as average.

5. Conclusion

The purpose of this research is to investigate the relationship between social trust and awareness of citizenship rights with the mediating role of political capital.

The results show that the mean of political capital variable is equal to 14.56, its standard deviation is 5.424 and its variance is 29.415. Therefore, it can be concluded that the respondents have a moderate amount of political capital. The average of social trust is 33.44, its standard deviation is 6.627 and its variance is 43.922. Therefore, it can be concluded that the respondents have an average level of social trust, the average awareness of citizenship rights is 46.29, its standard deviation is 9.895 and its variance is 97.919. Therefore, it can be concluded that the respondents are moderately aware of their citizenship rights.

Based on this, the final conclusion that can be drawn from this discussion is that according to the issues and problems in Ahvaz city, multilateral cooperation and cooperation and building trust between the people and the officials and providing the necessary facilities and facilities for the presence Non-governmental organizations will play a significant role in solving problems. And this issue will have a significant impact on the process of awareness of citizenship rights.

بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی با نقش میانجی سرمایه سیاسی (مورد مطالعه: شهروندان شهر اهواز)*

صالح صالحی^۱، علی حسین حسین‌زاده^{II}، یوسف امینی^{III}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.25912.2086>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۶

نوع مقاله: پژوهشی

ص: ۲۳۰-۱۹۹

چکیده

آگاهی از حقوق و وظایف شهروندی شهروندان در امور جامعه از مباحث چالش برانگیز است، بر این اساس هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی با نقش میانجی سرمایه سیاسی در میان شهروندان شهر اهواز است که از دیدگاه‌های جامعه‌شناختی در این رابطه استفاده شده است. این پژوهش به صورت پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان ۲۰ تا ۶۵ سال شهر اهواز، که حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۵۲۶ نفر تعیین شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده نیز با استفاده از نرم‌افزار Amos و Spss انجام گرفت. از لحاظ زمانی این پژوهش در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ اجرا شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای اعتماد اجتماعی و سرمایه سیاسی تأثیر معناداری بر متغیر وابسته (آگاهی از حقوق شهروندی) دارد؛ هم‌چنین نتایج نشان داد که متغیر سرمایه سیاسی نقش میانجی را در رابطه اعتماد اجتماعی با متغیر آگاهی از حقوق شهروندی دارا می‌باشد. در بخش مدل اندازه‌گیری، ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، میانگین واریانس استخراج شده و بارهای عاملی برای همه سازه‌های پژوهش و در بخش مدل ساختاری نیز شاخص‌های T-Value، ضرایب مسیر، ضریب تعیین، نشان می‌دهد مدل نهایی از برازندگی نتایج قابل قبولی برخوردار است. بر مبنای یافته‌ها، میانگین شاخص ترکیبی متغیرها در سطح متوسط ارزیابی می‌شود. در مجموع متغیرهای پژوهش توانسته‌اند ۵۵٪ از واریانس متغیر آگاهی از حقوق شهروندی را تبیین کنند. نتایج نشان می‌دهد، مدل از برازش قابل قبولی برخوردار می‌باشد و دو متغیر اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی از میانگین بالایی برخوردار می‌باشند.

کلیدواژگان: حقوق شهروندی، اعتماد اجتماعی، سرمایه سیاسی، شهروندان، اهواز.

*. این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول، تحت عنوان: «مطالعه جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی (مورد مطالعه: شهروندان شهر اهواز)» دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر است.
I. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران.
II. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول).
Email: a.hosseinzadeh@scu.ac.ir
III. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران.

ارجاع به مقاله: صالحی، صالح؛ حسین‌زاده، علی حسین؛ امینی، یوسف؛ (۱۴۰۱). «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی با نقش میانجی سرمایه سیاسی (مورد مطالعه: شهروندان شهر اهواز)». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، (۲۱)۱۱: ۱۹۹-۲۳۰. (doi: 10.22084/csr.2022.25912.2086)

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://csr.basu.ac.ir/article_4736.html

۱. مقدمه

دستیابی به توسعه پایدار شهری در برنامه‌ریزی شهرهای پایدار، مستلزم وجود شهری است که از نظر رشد و توسعه اقتصادی، درآمدزایی و اشتغال بتواند نیازهای شهروندان را با اعتمادسازی و جلب مشارکت، سرمایه‌های اجتماعی برآورده سازد.

شهروندی، از جمله مفاهیم نوپدید است که به‌طور ویژه‌ای به برابری و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. مقوله «شهروندی» وقتی تحقق می‌یابد که همه افراد یک جامعه از کلیه حقوق مدنی و سیاسی برخوردار باشند و هم‌چنین به فرصت‌های مورد نظر زندگی از حیث اقتصادی و اجتماعی دسترسی آسان داشته باشند.

به دنبال رشد شهرنشینی، مفاهیم جدیدی مانند شهروندی و حقوق شهروندی وارد گفتمان سیاسی کشورها شده و حقوق و تکالیفی را متوجه جامعه و دولت کرده است. وجه تمایز انسان پیشامدرن به عنوان یک فرد «مکلف» از انسان پسامدرن به عنوان یک فرد «محق» است (محمدی‌فر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۷). بی‌تردید، شهروندی شاخصی کلیدی برای جوامع مدرن محسوب می‌شود و مهم‌تر آن‌که شهروندی دارای مجموعه گسترده‌ای از حقوق و تکالیف مدنی، سیاسی و اجتماعی است که می‌تواند در عرصه شهر تبلور یابد (شیانی و زارع، ۱۳۹۷: ۹۵). شهروندی وضعیتی است که حق افراد را برای برخورداری از حقوق و هم مسئولیت جمعی شهروندان را، که اداره با ثبات امور بر آن‌ها مبتنی است، به رسمیت شناخته (زارع‌شاه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۸) و دربرگیرنده برخی حقوق، وظایف و مسئولیت‌هایی است که در عین حال مفاهیم تساوی، برابری، عدالت، و استقلال را نیز دربر می‌گیرد. دامنه و ماهیت شهروندی در هر زمان با در نظر گرفتن ابعاد به هم پیوسته‌ای هم‌چون بافت محتوا، حوزه، و عمق قابل درک است. مفهوم غنی شهروندی فقط وقتی دست‌یافتنی است که موانع فراروی بستر اجرای آن مشخص شود و از بین برود (صفایی و ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۶۹)؛ بر همین مبنا، «مکلین» اعتقاد دارد که شهروندی مطمئن‌ترین و قانونی‌ترین وضعیتی است که در یک کشور می‌تواند وجود داشته باشد (مکلین، ۲۰۱۴: ۳). هم‌چنین، شهروندی، تنها یک موقعیت نیست که شخص در آن مجموعه‌ای از حقوق و وظایف داشته باشد؛ بلکه احساس برخورداری از حقوق شهروندی جنبه مهمی از شهروندی است که در تحقق شهروندی، تحکیم، و تقویت بنیان‌های اجتماعی هر جامعه نقش به‌سزایی دارد (سام‌آرام و برزگرپاریزی، ۱۳۹۵: ۷۵).

از دیدگاه «مارشال»^۱ شهروندی جایگاهی اجتماعی است که در رابطه با دولت با سه نوع حقوق شامل: حقوق مدنی، حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی همراه است. «ترنر»^۲

ضمن انتقاد از مارشال به دلیل نادیده گرفتن حقوق اقتصادی و فرهنگی شهروندان الگوی جدیدی درخصوص شهروندی مطرح نمود و این دو حقوق را نیز بر آن افزود (عاملی، ۱۳۸۰: ۱۷۱-۱۷۴). تحقق شهروندی با تأکید بر دو شاخص مهم در نظام‌های حقوقی جهان، یعنی اصل حاکمیت قانون و حق مشارکت سیاسی به خوبی قابل درک است (دهقانی، ۱۳۹۳: ۱۶).

در این راستا، حقوق شهروندی از مباحث مهم هر نظام و از نیازهای امروز هر جامعه‌ای است (حسینی، ۱۳۹۸: ۴۳) که در عرصه سیاسی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و احساس امنیت اجتماعی از حقوق مسلم شهروندی محسوب می‌شود که آگاهی از این حقوق می‌تواند برای بهبود جوامع مفید باشد (هدایت‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۹). هم‌چنین باید اذعان داشت که، از متغیرهای مهم مرتبط با حقوق شهروندی «اعتماد اجتماعی» است (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۸)؛ «اعتماد»، ابزاری است برای صرفه‌جویی در قدرت؛ زیرا حضور اعتماد، نگرانی، شک و نیاز به مراقبت و کنترل را کاهش می‌دهد. اعتماد به معنی داشتن اطمینان به نیت و اعمال دیگران و عاملی کلیدی در روابط متقابل نوین است. اعتماد، نوعی سازوکار انسجام‌دهنده است که وحدت را در نظام اجتماعی ایجاد و حفظ می‌کند. اعتماد اجتماعی لازمه شکل‌گیری پیوندها و معامدات اجتماعی است و ایجادکننده تعاون و هم‌یاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات می‌شود. اعتماد اجتماعی برگرفته از عدالت بوده و امنیت اجتماعی زاینده آن است. «آنتونی گیدنز»، اعتماد و تأثیر آن بر فرآیند توسعه را زیربنا و زمینه‌ساز اصلی در جوامع مدرن می‌داند. هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد، هم‌یاری و مشارکت مردم در عرصه‌های اجتماعی بیشتر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (آبیانی اصفهانی، ۱۳۹۳). اعتماد اجتماعی یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی است؛ سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از ظرفیت‌های شناخته شده اجتماعی جهت توسعه پایدار، در بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در نظر گرفته می‌شود. در واقع سرمایه اجتماعی، منبعی برای کنش افراد است. ترکیبی از ساختارهای اجتماعی که تسهیل‌کننده کنش‌های کنش‌گران درون این ساختارها است (کلمن، ۱۹۹۰: ۷-۳۰۴). این سرمایه تابع قواعد و دستورات عمل‌های نوین زندگی اجتماعی است. شکل‌گیری روابط اجتماعی مابین افراد در جوامع مختلف تحت تأثیر دستورات عمل‌های رفتار اجتماعی شهروندان و آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی می‌باشد. اعتماد اجتماعی هم‌چنین یکی از عواملی است که در غیاب و بدون آن پیمودن مسیر توسعه فرهنگی، اقتصادی و امنیتی دشوار و یا غیرممکن است.

از این رو، به نظر می‌رسد که اعتماد اجتماعی به عنوان یک محرک قوی در تقویت رفتار شهروندی افراد، در جهت تحقق شهروندی مطلوب عمل می‌کند و متقابلاً آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی نیز نقش بسیار مهمی را در افزایش اعتماد اجتماعی دارد؛ بنابراین، آگاهی از حقوق شهروندی به عنوان یکی از عوامل مهم و مرتبط با اعتماد اجتماعی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است و موضوع پیامدهای عدم آگاهی از حقوق شهروندی و عدم راهکارهای لازم در تحقق شهروندی، به ویژه در کلان شهرها است که به بروز و تداوم آسیب‌های اجتماعی می‌انجامد.

استان خوزستان با توجه به شرایط ویژه جغرافیایی، در گستره‌ای به وسعت ۶۴۷۴۶ کیلومتر مربع و با دارا بودن ویژگی‌های خاص سیاسی، اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و قومی، مرزهای آبی و خاکی، نیازمند اقدامات و مداخلات پیش‌گیرانه اثربخش در حوزه اجتماعی و فرهنگی، به ویژه در زمینه آسیب‌های اجتماعی است. با توجه به وضعیت نامطلوب شاخص‌های سرمایه اجتماعی این استان در سطوح «کلان، میانه و خرد» گستره و موقعیت خاص کلان شهر اهواز به عنوان مرکز استان و نرخ شیوع آسیب‌های اجتماعی، به ویژه اعتیاد به مواد مخدر و...، بررسی در زمینه رابطه بین آگاهی از حقوق شهروندی و اعتماد اجتماعی که یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی است، می‌تواند برخی از ابهامات در مورد مسائل و چالش‌های توسعه کلان شهر اهواز را توضیح داده و دیدگاه‌های برنامه‌ریزان اجتماعی و اقتصادی را تصحیح نماید.

با توجه به موارد یاد شده، این پژوهش درصدد پاسخ‌گویی به این پرسش‌هاست؛ آیا اعتماد اجتماعی بر حقوق شهروندی شهروندان شهر اهواز تأثیر معناداری دارد؟ هم‌چنین این‌که، آیا متغیر سرمایه سیاسی می‌تواند نقش میانجی را در رابطه، تأثیر اعتماد اجتماعی بر آگاهی از حقوق شهروندی دارا باشد؟

۲. پیشینه پژوهش

«ذوالفقاری» و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با شهروندی دموکراتیک در بین دانشجویان دانشگاه تهران پرداخته‌اند. داده‌های حاصله از تحقیق از طریق آماره‌های توصیفی و استنباطی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار Spss مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند؛ در بررسی‌های به عمل آمده از ۳۸۰ پاسخ‌گو مشخص گردید که، با افزایش سرمایه اجتماعی و دو بُعد مربوط به آن «اعتماد اجتماعی و مشارکت مدنی» در میان دانشجویان، سطح شهروندی دموکراتیک آنان نیز افزایش می‌یابد؛ هم‌چنین، رابطه اعتماد با بُعد نگرشی شهروندی دموکراتیک قوی‌تر از رابطه مشارکت مدنی با آن بوده است و بالعکس (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۸).

«لیبی» و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی در شهروندان گرگان» که به شیوه پیمایش و با حجم نمونه ۴۰۷ انجام شده است، نشان داده‌اند که میان اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی رابطه‌ای معنادار و مستقیم وجود دارد (لیبی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۲).

«ستوان» و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی تأثیر اعتماد اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان بلوچ، مطالعه موردی زنان بلوچ بالای ۱۸ سال»، که به شیوه پیمایش و با حجم نمونه ۳۸۲ انجام شده است، نشان داده‌اند که میان متغیر اعتماد اجتماعی با مشارکت سیاسی رابطه‌ای معنادار و مستقیم وجود دارد (ستوان و همکاران، ۱۳۹۴).

«سنگانه» و همکاران (۱۳۹۸) مهم‌ترین موانع فرهنگی و اجتماعی حقوق شهروندی، مطابق یافته‌های تحلیلی از نظر ضابطان با افزایش موانع اجتماعی و فرهنگی میزان اجرای حقوق شهروندی کاهش می‌یابد؛ بنابراین، به باور آنان وجود موانع اجتماعی و فرهنگی در اجرای حقوق شهروندی به صورت منفی تأثیر دارد. این موانع، در نگرش قضات دادسرا و دادگاه برای اجرای حقوق شهروندی معنادار نیست.

«سانیا ایویچ» (۲۰۱۶) در مطالعه فرهنگ شهروندی از زاویه پست مدرنیسم عقیده دارد که فرهنگی شهروندی در دوره معاصر مؤلفه‌ها و عناصری دارد که از مؤلفه‌های دوره مدرن کام متفاوت است. این فرهنگ فهم رایج از دموکراسی را مورد تردید قرار داده و نوع تازه‌ای اجتماعی و فرهنگی به عنوان زیرمجموعه فرهنگ شهروندی تعریف شده‌اند.

۳. چارچوب نظری

در نظریه‌های شهروندی، تعریف متعارف و نسبتاً مورد اجماع از شهروندی و به عبارت دقیق‌تر هسته مشترک تمامی تعاریف، که با محوریت دو مقوله کلیدی حق و وظیفه همراه است، شهروندی را مفهومی به هم پیوسته از حقوق و وظایف مدنی سیاسی و اجتماعی می‌داند، که به مثابه نوعی پایگاه، شأن و عضویت اجتماعی به تمامی افراد جامعه اعطاء شده است (رستگارخالد و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۷-۹۶).

- **مارشال:** یکی از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان شهروندی می‌باشد؛ به گونه‌ای که پیشینه ظهور مفهوم شهروندی، به عنوان ابزار مهم تحلیلی در تفکر جامعه‌شناسی به آرای وی بازمی‌گردد. به اعتقاد «ترنر» و «همیلتون» (۱۹۹۴)، حقوق شهروندی در دیدگاه مارشال، دارای سه بُعد اجتماعی اساسی است؛ حقوق مدنی و شهروندی مدنی^۲، مانند حق برخورداری از: آزادی بیان، مالکیت، مذهب، عقیده؛ حقوق سیاسی و شهروندی

سیاسی^۴، مانند حق برخورداری از رأی، عضویت و مشارکت سیاسی و حقوق اجتماعی رفاهی و شهروندی اجتماعی^۵ و رفاه، مانند حق برخورداری از راه و خدمات اجتماعی، اشتغال، آموزش، امنیت، تأمین اجتماعی و مانند آن (محسنی، ۱۳۸۹: ۱۳۱). مارشال، شکل‌گیری شهروندی در غرب را مبتنی بر یک سیر تاریخی می‌داند. به نظر وی، به موازات گسترش نهادسازی‌ها و بسترسازی‌های ساختاری حقوقی، سیاسی و اجتماعی، شاهد شکل‌گیری سه نوع به هم پیوسته از شهروندی، یعنی مدنی، سیاسی، اجتماعی و رفاهی هستیم (توسلی و نجات‌حسینی، ۱۳۸۳: ۳۸-۳۷).

- **هیتر:** طرح هیتر^۶ از جمله معدود مدل‌هایی است که در آن از احساس شهروندی سخن به میان آمده است. این طرح، شهروندی را دارای پنج عنصر اساسی می‌داند، که علاوه بر تعریف مارشال از شهروندی، دو بُعد هویت و فضیلت مدنی را نیز دربر می‌گیرد. این طرح پیوستگی عناصر را نشان می‌دهد و این اشکال مدنی، سیاسی، و اجتماعی شهروندان به مثابه موقعیت می‌باشد و این موقعیت دربرگیرنده حقوق و وظایف مدنی است. برعکس، فضیلت مدنی به طرز تلقی‌ها و رفتارها منجر می‌شود. این بخش تاحدی بیانگر وفاداری به دولت و اجتماع بوده و در کنار اجرای وظایف قانونی بیانگر احساس مسئولیت‌پذیری است؛ هم‌چنین هویت نیز دو جنبه دارد و به موقعیت (فرد برخوردار از حقوق از طریق ملیت) و احساس (نیاز تعلق به گروه‌های اجتماعی) مربوط می‌شود (نبوی و همکاران، ۱۳۸۸)؛ و از جمله معدود مدل‌هایی است که در آن بر آموزش و آگاهی از حقوق شهروندی و وظایف و تعهدات افراد جامعه تأکید نموده و شهروندی را دارای پنج عنصر اساسی می‌داند، که علاوه بر تعریف مارشال از شهروندی، دو بُعد هویت و فضیلت مدنی را نیز دربر می‌گیرد.

- **یورگن هابرماس:** «نظریه شهروندی گفتگویی هابرماس» صورت‌بندی متمایزی از نظریه‌های شهروندی موجود و مطرح (مدرن، پسامدرن، فمینیستی و مدرن متأخر) است که با اتکا به جامعه‌شناسی و فلسفه‌های اجتماعی سیاسی و حقوق و اخلاق عرضه شده است و محتوا و جهت‌گیری آن ترکیبی هوشمندانه و موفق از عناصر تحلیلی و هنجاری با قرائتی انتقادی از وضع موجود به همراه تیپ ایده‌آل مطلوب است. در نظریه شهروندی گفتگویی هابرماس هم‌زمان این عقلانیت ارتباطی، اخلاق گفتگویی و کنش ارتباطی تفهمی، تفاهمی و توافقی هستند که ماهیت و محتوای وظیفه و حق شهروندی را تعیین می‌کند، آن هم در زیست جهانی که فارغ از سلطه قدرت، زور، سرکوب، فریب، تحریف، هژمونی‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی است (منوچهری و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۴).

- **آلکسی دو توکویل:** در نظریه توکویل، تأکید عمده بر فضیلت مدنی است. به عقیده وی، غیر از حمایت قانون از شهروندی، جنبه دیگر شهروندی در فضای عمومی

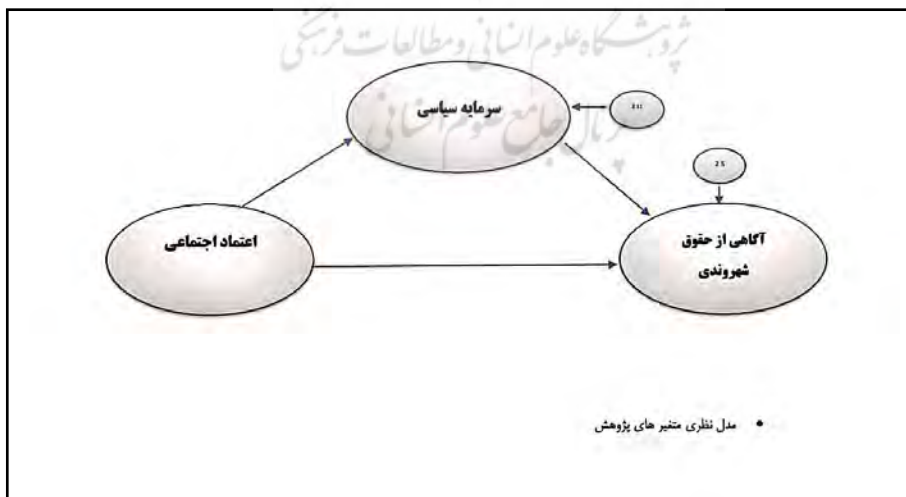
قرار دارد که حاکی از عضویت داوطلبانه فرد در گروه‌های خصوصی و غیرانتفاعی جامعه مدنی است؛ درحالی‌که داوطلب نشدن آن‌ها نیز مجازاتی از سوی دولت ندارد. داوطلب شدن و فضیلت مدنی، عناصر اصلی جامعه مدنی در انتقادات دوتوکویل از جامعه اواخر دهه اول قرن بیستم میلادی است. به عقیده «میشل والرژ» علاقمندی به مسائل عمومی و دل‌بستگی به اهداف عمومی علائم اصلی فضیلت مدنی می‌باشند. مطمئناً همه فعالیت‌های سیاسی شایسته لقب با فضیلت یا کمک به جامعه مشترک نمی‌باشند. پذیرش مداوم و تعقیب منافع عمومی به هزینه همه اهداف تماماً فردی و خصوصی را می‌توان معنی اصلی فضیلت مدنی نامید (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۷: ۷).

- تالکوت پارسونز: اهمیت ویژه‌ای که پارسونز به شهروندی می‌داد ناشی از این واقعیت بود که او تصور می‌کرد در جوامع دموکراتیک، شهروندی به معیار اصلی هم‌بستگی ملی تبدیل می‌شود. درگذشته، تفاوت‌های مبتنی بر مذهب، قومیت یا سرزمین آن قدر مهم بود که تعیین می‌کرد چه کسانی عضو جامعه به شمار آیند، یا از عضویت در آن به طور کلی محروم گردند. باوجود این، در جامعه‌ای کاملاً مدرن مانند ایالات متحده، وضعیت مشترک شهروندی شالوده‌ای کافی برای هم‌بستگی ملی فراهم می‌کند. مفهوم این امر برای پارسونز این بود که خصلت پلورالیستی جامعه آمریکا مشکی اساسی برای شکل‌گیری هدف و هویت مشترک ملی ایجاد نمی‌کند. اختلاف‌های قومی، مذهبی و منطقه‌ای را می‌توان با هویت برتر ملی هم‌ساز کرد و ستیزه‌های ناشی از این اختلافات را می‌توان حل کرد، بدون ترس از این‌که جامعه را از هم بگسلد، یا به جنگ خونین داخلی منجر شود (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۰۱-۱۰۰).

- پاتنام: به نظر پاتنام اعتماد اجتماعی در جوامع مدرن پیچیده، از دو منبع مرتبط، یعنی هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی ناشی می‌شود. هنجارهای موجد اعتماد به این دلیل توسعه می‌یابند که هزینه معاملات را پایین می‌آورند و همکاری را تسهیل می‌کنند. مهم‌ترین هنجارهای تقویت‌کننده اعتماد، معامله متقابل است که بر دو نوع می‌باشد؛ معامله متقابل متوازن که اشاره به مبادله هم‌زمان چیزهای با ارزش برابر دارد؛ مانند موقعی که همکاران روزهای تعطیل خود را با هم عوض می‌کنند. معامله متقابل عمومی به رابطه تبادلی مداومی اشاره دارد که در همه حال یک طرفه و نامتوازن است، اما انتظارات متقابلی ایجاد می‌کند مبنی بر این‌که سودی که اکنون اعطا شده، باید در آینده پرداخت گردد؛ مانند رابطه دوستی. هنجارهای معامله متقابل عمومی، یکی از مولدترین اجزای سرمایه اجتماعی است و هسته مرکزی انجمن‌های خودیاری ایتالیا بود که مشکل امنیت را برای شهروندان حل نموده بود (منصوریان و قدرتی، ۱۳۸۸: ۱۹۶).

- **بورديو:** بورديو، در مقاله «نماینده‌ی سیاسی: عناصری برای یک نظریه در حوزه سیاسی»، در سال ۱۹۸۱م. به شکل جدیدی از سرمایه، یعنی سرمایه سیاسی اشاره می‌کند و آن را این‌گونه تعریف می‌کند، سرمایه سیاسی شکلی از سرمایه نمادین است. اعتباری که بر مبنای اعتقاد، باور و شناخت و عملکرد پایه‌ریزی شده است و از آن طریق، افراد به یک شخص قدرت زیادی اعطا می‌کنند. او هم چنین، سرمایه سیاسی را قدرت سیاسی می‌داند، قدرتی که از اعتماد یک گروه از پیروان به سیاستمداران، نشأت می‌گیرد؛ بنابراین با افزایش یا کاهش اعتماد، سرمایه سیاسی یک سیاستمدار تغییر می‌کند (عبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۲-۳۱). عاملان سیاسی به این معنا تلاش می‌کنند تا ابزار مشروع دستکاری جهان اجتماعی را به انحصار خود درآورند. به زعم وی، هر قدر میدان سیاسی مستقل‌تر، به همان میزان سازوکارهای درونی‌اش نیز نقشی مهم‌تر در فعالیت سیاسی ایفا می‌کنند (ذوالفقاری و جعفری علی‌آبادی، ۱۳۹۷: ۴۳-۴۲). از نظر بورديو، سرمایه هرگونه خاستگاه و سرچشمه در عرصه اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی که در این صحنه حاصل می‌گردد، مؤثر واقع می‌شود (علیاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۰-۵۹). پس می‌توان گفت که بورديو سرمایه سیاسی را در کنش (هم‌چون آگاهی از حقوق شهروندی) تأثیرگذار می‌داند.

با جمع‌بندی نظریات ارائه شده در سه طیف حقوق شهروندی، اعتماد اجتماعی و سرمایه سیاسی و بررسی رابطه آن‌ها با یکدیگر، هرکدام از زاویه‌ای در چارچوب مفاهیم در ایجاد ارتباط بین متغیرها نقش‌آفرینی کرده است و بر این اساس مدل موردنظر ترسیم و فرضیات پژوهش ارائه گردیده است.

۴. فرضیه‌های پژوهش

- به نظر می‌رسد بین اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین اعتماد اجتماعی و سرمایه سیاسی رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین سرمایه سیاسی و آگاهی از حقوق شهروندی رابطه وجود دارد.

۵. روش‌شناسی پژوهش

شیوه اجرا، پیمایشی و مکان پژوهش شهر اهواز بوده است. جامعه آماری پژوهش حاضر عبارت است از کلیه شهروندان ساکن شهر اهواز که سن آن‌ها ۲۰ تا ۶۵ سال می‌باشند. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیت ۲۰ تا ۶۵ سال شهر اهواز ۷۵۴۸۹۲ نفر می‌باشد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران به دست آمده است. حجم نمونه در جامعه آماری مورد نظر، ۳۸۴ نفر تعیین شد؛ (فرمول کوکران) ولی به دلیل بهره‌گیری مناسب از نتایج و هم‌چنین ریزش و یا مناسب نبودن و ناقص بودن پاسخ‌ها ۵۲۶ پرسشنامه بین مخاطبین توزیع گردید (از این تعداد، ۵۰۶ پرسشنامه جمع‌آوری و مورد تحلیل قرار گرفت)؛ به این ترتیب حجم نمونه ۵۰۶ نفر برآورد گردید. با توجه به ماهیت موضوع، ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه (محقق ساخته) بوده است. پرسش‌های پرسشنامه تحقیق، براساس چارچوب نظری، مفاهیم و متغیرهای به‌کار رفته در فرضیه‌های مطروحه و با بازبینی پرسشنامه‌های تحقیقات مشابه طراحی شده است. اعتبار و روایی آن از طریق مشورت با استاد راهنما و واریسی و ویرایش گویه‌ها به دست آمده است. در این پژوهش از هشت منطقه شهری شهر اهواز، از هر منطقه یک بخش به عنوان یک خوشه (خوشه‌ها به شرح ذیل) انتخاب شده و با توجه به جمعیت هر بخش درصد نمونه آن بخش از نمونه اصلی مشخص و با استفاده از نقشه کلانشهر اهواز، بلوک‌ها تعیین گردید. تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده نیز با استفاده از نرم‌افزارهای Amos و Spss انجام گرفت.

در این پژوهش از هر منطقه، یک بخش به عنوان یک خوشه انتخاب گردید. با توجه به جمعیت هر بخش، درصد نمونه آن بخش از نمونه اصلی مشخص گردید. در هر منطقه با استفاده از نقشه اهواز، بلوک‌ها تعیین و سپس با توجه به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، نشانی‌ها مشخص و همکاران پرسشگر آموزش دیده با توجه به نشانی‌های تعیین‌شده برای تکمیل پرسشنامه‌ها به‌روش آنلاین و حضوری اقدام نمودند.

جدول ۱. مناطق شهری انتخاب شده به شیوه نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای خوشه‌ای.

بخش جغرافیایی	منطقه	مناطق شهری انتخاب شده
مرکزی	منطقه ۱	رودخانه کارون حدفاصل پل سیاه تا انتهای کوی ۲۲ بهمن
شمال غربی	منطقه ۲	رودخانه کارون حدفاصل سید خلف تا بلوار تخت‌سلیمان
شمال شرقی	منطقه ۳	رودخانه کارون حدفاصل پل سوم تا پارک شهروند
غرب	منطقه ۴	رودخانه کارون حدفاصل کوی چنیه تا ریل راه آهن پیچ استادبوم
شرق	منطقه ۵	کوی طالقانی تا رودخانه کارون مهدیس + جنوب بهشت آباد
جنوب غربی	منطقه ۶	خیابان صنایع فولاد خوزستان حدفاصل راه آهن تا ملامشیه
شرق	منطقه ۷	سهره تپه، بلوار شمالی سپیدار بلوار شمالی لوله‌سازی اهواز
جنوب شرقی	منطقه ۸	اتوبان آیت الله بهبهانی حدفاصل بهشت آباد تا میدان جمهوری

۵-۱. تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

- **مقیاس سنجش اعتماد اجتماعی:** اعتماد اجتماعی به سطحی از اطمینان مردم بر می‌گردد که دیگران همان‌طور که می‌گویند، عمل می‌کنند، یا همان‌طور که می‌گویند انتظار می‌رود عمل کنند، یا این‌که آن‌چه می‌گویند قابل اعتناست. «فوکویاما» اعتماد را پدیده‌ای پیچیده و چند بُعدی می‌داند و آن را شامل اعتماد در شبکه‌های قومی (اعتماد بین شخص عمیق)، اعتماد در شبکه‌های رسمی و ضعیف (اعتماد بین شخص سطحی) و اعتماد در نهادها (اعتماد نهادی) جای می‌دهد (فوکویاما، ۲۰۰۷: ۱۶). در این پژوهش نیز اعتماد اجتماعی توسط سه بُعد اعتماد به اقوام و نزدیکان، اعتماد به دوستان و همسایگان و اعتماد به همکاران مورد سنجش قرار می‌گیرد.

- **مقیاس سنجش سرمایه سیاسی:** سرمایه سیاسی به معنای کنش‌ها و سیاسی است که به صورت آگاهانه فرآیند سیاست‌گذاری و به‌طور کلی نظام سیاسی را متأثر می‌کند (بوت و ریچارد، ۲۰۰۷: ۷؛ ذوالفقاری و جعفری‌علی‌آبادی، ۱۳۹۷: ۳۶)؛ هم‌چنین باید اذعان کرد که سرمایه سیاسی در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی مطرح می‌شود. در سطح فردی سرمایه سیاسی تنها متعلق به مسئولان دولتی است. در سطح سازمانی، سرمایه سیاسی توانایی یک سازمان برای مدیریت تعاملات خود با دولت از طریق فعالیت‌های سیاسی است. و در نهایت در سطح اجتماعی، نیز که مورد تأکید این پژوهش است، به توانایی متأثر ساختن سیستم سیاسی اشاره می‌شود که تنها محدود به سیاستمداران (سطح فردی) نبوده، بلکه همه شهروندان را دربر می‌گیرد؛ به بیانی دیگر، سرمایه سیاسی در سطح اجتماعی به معنای توانایی شهروندان برای

عمل سیاسی بوده و پیونددهنده آنان به سیستم سیاسی (پیران نژاد و عبادی، ۱۳۹۱: ۵). درنهایت، در این پژوهش سرمایه سیاسی توسط دو بُعد مشارکت سیاسی و اعتماد سیاسی مورد سنجش قرار گرفته شده است؛ اعتماد سیاسی، معمولاً به تعهد یا قول‌های نهادها، سازمان‌ها و مسئولین سیاسی و نهادهای عمومی و هم‌چنین اعتماد به نهادها و سازمان‌های دولتی می‌پردازد. مشارکت سیاسی، شرکت در انتخابات ریاست جمهوری، شرکت در انتخابات مجلس، شورای اسلامی شهر و... و تمایل داشتن به عنوان نامزد انتخاباتی برای شورای شهر یا محله می‌پردازد.

- مقیاس سنجش آگاهی از حقوق شهروندی: حقوق شهروندی دربر دارنده مجموعه حقوق و تکالیفی است که اعضاء جامعه نسبت به یک‌دیگر، نهادها و جامعه دارند که شامل: حقوق مدنی، حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی، حقوق فرهنگی می‌شود. حقوق مدنی در جهت تحقق آزادی‌های فردی ضروری و عبارتند از عناصری چون: آزادی بیان، حق مالکیت و حق برخورداری از عدالت، حقوق سیاسی از حق مشارکت در اعمال قدرت سیاسی، به‌ویژه حق برخورداری از انتخابات آزاد و رأی مخفی به‌وجود آمده و حقوق اجتماعی حق برخورداری از حداقل رفاه اقتصادی و امنیت، حق سهیم شدن به‌طورکامل در میراث اجتماعی و هم‌چنین حق زیستن به‌مانند یک موجود متمدن می‌باشد (Marshall, 1950: 9). حقوق فرهنگی نیز شامل مواردی نظیر دستیابی کامل به زبان و فرهنگ اکثریت، حق حفظ زبان‌ها و فرهنگ اقلیت، حق داشتن مذهب و سنت‌ها و شیوه زندگی متفاوت و برابری آموزش و حق داشتن ارتباط‌های بین فرهنگی و بین‌المللی می‌باشد (کاستلز و دیویدسون، ۱۳۹۹: ۲۶۳)؛ درنهایت، در این پژوهش متغیر آگاهی از حقوق شهروندی توسط چهار بُعد آگاهی از حقوق مدنی، آگاهی از حقوق اجتماعی، آگاهی از حقوق سیاسی و آگاهی از حقوق فرهنگی مورد سنجش قرار گرفته شده است.

۶. یافته‌های پژوهش

در جدول ۲، یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد، پاسخ‌گویان به‌میزان متوسطی از سرمایه سیاسی و اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی برخوردارند؛ هم‌چنین نتیجه خطاهای معیار شاخص‌های کجی و کشیدگی نیز نشان می‌دهد شرط نرمال بودن برای این متغیر وجود دارد.

- ویژگی‌های زمینه‌ای - جمعیتی: در این پژوهش از متغیرهای زمینه‌ای جنسیتی، سن و تأهل و... در آگاهی از حقوق شهروندی بهره‌گیری شده است. از مقایسه میانگین دو گروه مردان (۴۷/۷۴) و گروه زنان (۴۴/۸۵) نیز به این نتیجه

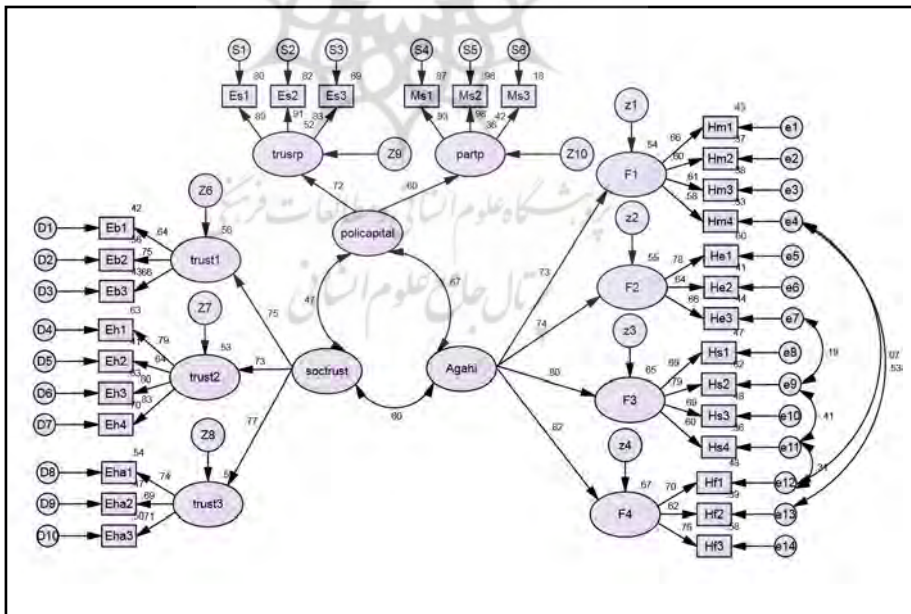
جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر			شاخص	
آگاهی از حقوق شهروندی	سرمایه سیاسی	اعتماد اجتماعی	میانگین	مرکزی
۴۶/۲۹	۱۴/۵۶	۳۳/۴۴		
۹/۸۹۵	۵/۴۲۴	۶/۶۲۷	انحراف معیار	پراکندگی
۹۷/۹۱۹	۲۹/۴۱۵	۴۳/۹۲۲	واریانس	
-۰/۱۵۵	۰/۲۵۹	-۰/۱۶۶	چولگی	شکل
۰/۴۱۳	۰/۲۱۷	۰/۳۹۸	کشیدگی	توزیع
۱۶	۶	۱۰	مینیمم	
۷۰	۳۰	۵۰	ماکسیمم	
۱۴	۶	۱۰	تعداد گویه	

می‌رسیم که بین زنان و مردان به لحاظ میزان آگاهی از حقوق شهروندی تفاوت معناداری وجود دارد، و مردان از میزان آگاهی بیشتری از حقوق شهروندی برخوردار هستند. برحسب وضعیت تأهل درمیان پاسخ‌گویان، ۳۲٪ است که به لحاظ آماری معنادار می‌باشد؛ و تفاوت بین افراد متأهل و مجرد در آگاهی بخشی وجود دارد و افراد متأهل آگاه‌تر می‌باشند. بین گروه‌های مختلف از نظر وضعیت تحصیلات درمیان پاسخ‌گویان ۴۵۹٪ است و به لحاظ میزان آگاهی از حقوق شهروندی تفاوت معناداری وجود ندارد، و برحسب وضعیت گروه سنی آن‌ها، ۵۳٪ است که به لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد.

- مدل‌سازی معادلات ساختاری: برای بررسی سهم تأثیرگذاری هریک از متغیرهای مستقل پژوهش بر متغیر آگاهی از حقوق شهروندی و آزمون کردن تجربی مدل نظری در این پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری را می‌توان به عنوان روشی کمی تلقی کرد که به محقق یاری می‌رساند تا پژوهش خود را از مطالعات نظری و تدوین آن‌ها گرفته تا تحلیل داده‌های تجربی، در قالبی چند متغیره سامان بخشند (قاسمی، ۱۳۹۲: ۴)؛ بنابراین، در این بخش قصد آن است تا با اجرای تحلیل عاملی تأییدی مدل ارائه شده براساس نظریه‌ها را با مدلی که در دنیای واقعی وجود دارد، مقایسه شوند. در واقع، تحلیل عاملی تأییدی به دنبال تأیید نیکویی برازش مدل یا به عبارتی تأیید این‌که مدل ارائه شده مشابه مدل واقعی در جمعیت مورد مطالعه است، هستیم. به عنوان اولین قدم برای انجام تحلیل عاملی

تأییدی، بار عاملی استاندارد شده نشانگرها بررسی می‌شوند تا مطمئن شویم بزرگ‌تر از ۰/۵ هستند. ۰/۵ حداقل مقدار قابل قبول برای بار عاملی استاندارد است. بهترین حالت زمانی است که تمام بارهای عاملی استاندارد بیش از ۰/۷۰۷ باشند، به این دلیل که هر بار عاملی در واقع همان ضریب رگرسیونی مسیر متغیر پنهان به شاخص است؛ به عبارت ساده‌تر، بار عاملی استاندارد شده ضریب رگرسیونی، استاندارد شده مدلی است که در آن متغیر پنهان یک متغیر مستقل و شاخص‌های آن متغیرهای وابسته هستند. پس ضریب تعیین متغیر وابسته، توان دوم بار عاملی استاندارد است. حال اگر بار عاملی استاندارد ۰/۷۰۷ باشد، ضریب تعیین، ۰/۵ خواهد بود که نشان می‌دهد حداقل نیمی از واریانس شاخص توسط متغیر پنهان توضیح داده می‌شود (پهلوان شریف و مهدویان، ۱۳۹۶). همان‌طور که در شکل ۱، ملاحظه می‌شود بارهای عاملی شاخص‌های موجود در مدل از آمار قابل قبولی برخوردارند؛ اما «هیر» و همکارانش اعتقاد دارند که اگر مقدار پایایی ترکیبی و میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده برای یک سازه در شرایط قابل قبولی باشند می‌توان شاخص‌هایی را که ضریب بار عاملی آن‌ها بین ۰/۴۰ تا ۰/۷۰ می‌باشند را قابل قبول دانست (هیر و همکاران، ۲۰۱۴: ۱۰۳؛ گارسون، ۲۰۱۶: ۶۱؛ کونگ و وونگ، ۲۰۱۳: ۳۲).

شکل ۱. مدل تحلیل عاملی تأییدی متغیرهای پژوهش.

بعد از بررسی بارهای عاملی و قابل قبول بودن بارهای عاملی استاندارد شده، نوبت به بررسی شاخص‌های برازش مدل می‌رسد. به طور کلی، شاخص‌هایی که برای بررسی برازش مدل استفاده می‌شوند به سه دسته شاخص‌های برازش مطلق (Absolute fit)، شاخص‌های برازش تطبیقی (Comparative fit)، و شاخص‌های برازش مقتصد (Parsimonious fit) تقسیم می‌شوند. شاخص‌هایی از نوع برازش مطلق نشان می‌دهند که تا چه میزان مدل فرضی پیشنهادی شبیه به مدل مشاهدات (مدل تجربی) است. RMSEA, GFI, CMIN از جمله شاخص‌های برازش مطلق هستند. شاخص‌های برازش تطبیقی نشان‌دهنده موقعیت نسبی مدل بین بدترین برازش (صفر) و بهترین برازش (یک) هستند. آستانه پذیرش شاخص‌های این گروه برازش خوب مقدار ۰/۹۰ می‌باشد. CFI, IFI, TLI از جمله شاخص‌های برازش تطبیقی هستند. در پایان شاخص‌های برازش مقتصد، برای مقایسه‌ای مدل‌های مختلف با پارامترهای متفاوت استفاده می‌شوند و مقدار آن‌ها برای تصمیم‌گیری روی پذیرش یا رد کردن مدل به کار نمی‌رود. PCFI, PNFI, PGFI از جمله شاخص‌های برازش مقتصد هستند. آستانه قابل قبول برای شاخص‌های این دسته از شاخص‌های برازش بالاتر از ۰/۵۰ می‌باشد. «جکارد» و «وان» معتقدند که از هر گروه از شاخص‌های برازش مطلق، تطبیقی و مقتصد باید حداقل یک شاخص را گزارش کنیم. «میرز» و همکارانش، گزارش کردن مقادیر RMSEA, CFI, NFI و خی دو را بسیار مهم می‌دانند؛ به طور کلی، زمانی که حداقل سه شاخص مقادیری در بازه قابل قبول داشته باشند می‌توانیم ادعا کنیم که برازش مدل خوب و قابل قبول است (پهلوان شریف و مهدویان، ۱۳۹۶). در نهایت نتایج شاخص‌های برازش نشان می‌دهد که مدل از برازش قابل قبولی برخوردار می‌باشد.

پس از بررسی و ارزیابی مناسب بودن مدل نوبت به بررسی روایی و پایایی سازه‌های مورد استفاده در مدل ساختاری می‌باشد. برای بررسی پایایی مدل‌های اندازه‌گیری از ضریب آلفای کرونباخ، بارهای عاملی و پایایی ترکیبی (CR) استفاده شده است و برای بررسی روایی از شاخص میانگین واریانس به اشتراک گذاشته (AVE) استفاده شده است که نتایج آن در جداول ۴ و ۵، نشان داده شده‌اند؛ نتایج نشان داده است که مدل اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از پایایی و روایی کافی برخوردار می‌باشد.

بعد از بررسی و ارزیابی مدل اندازه‌گیری نوبت به بررسی مدل ساختاری می‌رسد. کیفیت یک مدل ساختاری با بررسی و ارزیابی، (۱) ضرایب رگرسیون استاندارد شده، (۲) ضریب تعیین (R²) و اعداد معناداری مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین سازه‌ها در مدل (بخش ساختاری)، اعداد معناداری (T-Value)

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل

شاخص برازش	نام کامل	بازه قابل قبول	اندازه در مدل	نتیجه
RMSEA	Root mean square error of approximation	۰.۰۸ < خوب ۰.۰۸ تا ۰.۱ متوسط ۰.۱ < ضعیف	0.05	خوب
GFI	Goodness-of-fit index	> ۰.۹۰ قابل قبول	0.878	نامطلوب
CMIN/DF	Minimum discrepancy function by degrees of freedom divided	۳ < خوب ۵ < قابل قبول	2.430	قابل قبول
TLI	Tucker-Lewis index	> ۰.۹۰ قابل قبول	0.910	مطلوب
IFI	incremental fit index	> ۰.۹۰ قابل قبول	0.920	مطلوب
CFI	comparative fit index	> ۰.۹۰ قابل قبول	0.919	مطلوب
PNFI	normed fit index parsimonious	> ۰.۵۰ قابل قبول	0.777	قابل قبول
PCFI	comparative fit index parsimonious	> ۰.۵۰ قابل قبول	0.820	قابل قبول
PGFI	Goodness-of-fit index parsimonious	> ۰.۵۰ قابل قبول	0.733	قابل قبول

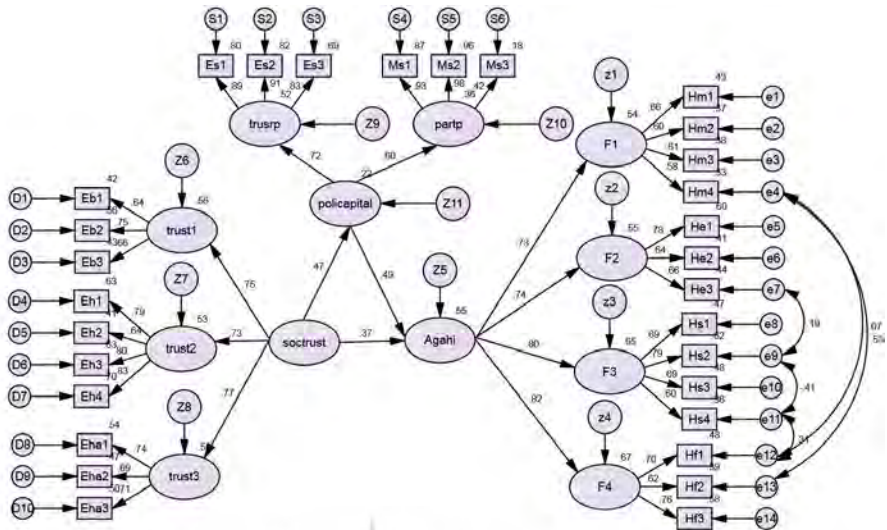
جدول ۴. آزمون پایایی و روایی متغیرهای پژوهش

متغیر	معرفها	بار عاملی	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	آلفای کرونباخ
اعتماد اجتماعی	اعتماد نزدیکان	۰/۷۵	۰/۷۹۳	۰/۵۶	۰/۸۴۴
	اعتماد دوستان	۰/۷۳			
	اعتماد همکاران	۰/۷۷			
اعتماد نزدیکان	Eb1	۰/۶۴	۰/۷۲۲	۰/۴۷	۰/۷۳۳
	Eb2	۰/۷۵			
	Eb3	۰/۶۶			
اعتماد دوستان	Eh1	۰/۷۹	۰/۸۵۱	۰/۵۹	۰/۸۵۱
	Eh2	۰/۶۴			
	Eh3	۰/۸۰			
	Eh4	۰/۸۳			
اعتماد همکاران	Eha1	۰/۷۴	۰/۷۵۸	۰/۵۰	۰/۷۵۰
	Eha2	۰/۶۹			
	Eha3	۰/۷۱			
سرمایه سیاسی	اعتماد سیاسی	۰/۷۲	۰/۶۰۸	۰/۴۴	۰/۸۴۱
	مشارکت سیاسی	۰/۶۰			
اعتماد سیاسی	Es1	۰/۸۹	۰/۹۱۰	۰/۷۷	۰/۹۰۸
	Es2	۰/۹۱			
	Es3	۰/۸۳			
مشارکت سیاسی	Ms1	۰/۹۳	۰/۸۴۵	۰/۶۷	۰/۸۰۸
	Ms2	۰/۹۸			
	Ms3	۰/۴۲			

است؛ در صورتی که مقدار این اعداد از قدر مطلق عدد $1/96$ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش است. با توجه به جدول ۵ و عدد معناداری (T-Value) فرضیه‌های پژوهش تأیید می‌شوند؛ در فرضیه اول و فرضیه دوم میزان ضریب مسیر استاندارد $0/37$ می‌باشد. و فرضیه سوم، میزان ضریب مسیر استاندارد $0/47$ می‌باشد؛ به این ترتیب، این فرضیه‌ها تأیید می‌شود.

جدول ۵. آزمون پایایی و روایی متغیرهای پژوهش.

متغیر	معرفها	بار عاملی	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	آلفای کرونباخ
آگاهی از حقوق شهروندی	حقوق مدنی	0/73	0/857	0/602	0/860
	حقوق اجتماعی	0/74			
	حقوق سیاسی	0/80			
	حقوق فرهنگی	0/82			
حقوق مدنی	Hm1	0/66	0/718	0/375	0/703
	Hm2	0/60			
	Hm3	0/61			
	Hm4	0/58			
حقوق اجتماعی	He1	0/78	0/736	0/483	0/733
	He2	0/64			
	He3	0/66			
حقوق سیاسی	Hs1	0/69	0/787	0/482	0/758
	Hs2	0/79			
	Hs3	0/69			
	Hs4	0/60			
حقوق فرهنگی	Hf1	0/70	0/736	0/483	0/730
	Hf2	0/62			
	Hf3	0/76			

شکل ۲. مدل ساختاری ضرایب مسیر (آگاهی از حقوق شهروندی (Aga)، اعتماد اجتماعی (soc)، سرمایه سیاسی (pol).

جدول ۶. نتایج آزمون مدل ساختاری.

تأیید یا رد فرضیه	اثر کل	اثر غیر مستقیم	اثر مستقیم	T_Value	ضریب مسیر	مسیر
تأیید شده	۰/۵۹	۰/۲۳	۰/۳۷	۴/۵۸۹	۰/۳۷	اعتماد اجتماعی به آگاهی از حقوق شهروندی
تأیید شده	۰/۴۷	-	۰/۴۷	۵/۷۷۳	۰/۴۷	اعتماد اجتماعی به سرمایه سیاسی
تأیید شده	۰/۴۹	-	۰/۴۹	۵/۱۳۴	۰/۴۹	سرمایه سیاسی به آگاهی از حقوق شهروندی

قدرت پیش‌بینی مدل طراحی شده با استفاده از مقدار ضریب تعیین (R2) برای متغیرهای وابسته تحلیل می‌شود (نوروزی و نجات، ۱۳۹۵: ۳۴۶). مقدار ضریب تعیین (R2) برابر با ۰/۷۵، ۰/۵۰ و ۰/۲۵ برای متغیرهای مکنون درون‌زا، به‌عنوان یک قاعده کلی، به‌ترتیب به‌عنوان قابل توجه، متوسط و ضعیف می‌تواند توصیف شد (هیر و همکاران، ۲۱۹: ۱۳۹۵)؛ بنابراین با توجه به نتایج مقدار ضریب تعیین برای متغیر آگاهی از حقوق شهروندی (۰/۵۵)، متوسط، ارزیابی می‌شود؛ در نتیجه متغیرهای اعتماد اجتماعی و سرمایه سیاسی توانسته است ۵۵٪ از واریانس متغیر آگاهی از حقوق شهروندی را تبیین نماید.

جدول ۷. نتایج ضریب تعیین.

متغیر	ضریب تعیین R^2
آگاهی از حقوق شهروندی	۰/۴۵۸

۷. نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش، بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی با نقش میانجی سرمایه سیاسی می‌باشد.

نتایج نشان می‌دهد، میانگین متغیر سرمایه سیاسی برابر با ۱۴/۵۶ می‌باشد، انحراف معیار آن ۵/۴۲۴ و واریانس آن ۲۹/۴۱۵ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پاسخ‌گویان به میزان متوسطی از سرمایه سیاسی برخوردارند. میانگین اعتماد اجتماعی برابر با ۳۳/۴۴ می‌باشد، انحراف معیار آن ۶/۶۲۷ و واریانس آن ۴۳/۹۲۲ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پاسخ‌گویان از میزان متوسطی از اعتماد اجتماعی برخوردارند میانگین آگاهی از حقوق شهروندی برابر با ۴۶/۲۹ می‌باشد، انحراف معیار آن ۹/۸۹۵ و واریانس آن ۹۷/۹۱۹ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پاسخ‌گویان به میزان متوسطی نسبت به حقوق شهروندی خود آگاهی دارند.

نتایج مربوط به فرضیه اول، جهت ارتباط بین متغیر اعتماد اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که، میزان ضریب مسیر استاندارد ۰/۳۷ و قدرمطلق آماره T نیز بیشتر از عدد ۱/۹۶ می‌باشد؛ به این ترتیب، این فرضیه یعنی تأثیر اعتماد اجتماعی بر آگاهی از حقوق شهروندی تأیید می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت که اعتماد اجتماعی به عنوان متغیری تأثیرگذار در تبیین میزان واریانس متغیر آگاهی از حقوق شهروندی مطرح می‌باشد؛ بنابراین می‌توان گفت با افزایش میزان اعتماد اجتماعی درمیان پاسخ‌گویان میزان آگاهی از حقوق شهروندی درمیان پاسخ‌گویان نیز افزایش پیدا می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت متغیر اعتماد اجتماعی به عنوان عاملی تأثیرگذار در افزایش آگاهی از حقوق شهروندی درمیان پاسخ‌گویان مطرح می‌باشد و پاسخ‌گویی که از میزان اعتماد اجتماعی بیشتری برخوردار باشند به تبع آن آگاهی از حقوق شهروندی نیز در بین آن‌ها از میزان بالاتری برخوردار می‌باشد. نتایج این پژوهش با «صادقی گیل‌زاده» (۱۳۸۸)، «عبدی‌پور» و «حق‌ندری» (۱۳۹۵)، «گنجی» و همکاران (۱۳۹۴)، «بهرامی» و همکاران (۱۳۹۸)، «ذوالفقاری» و همکاران (۱۳۹۸) هم‌سو می‌باشد. در تبیین این فرضیه باید گفت که، فرض رابطه بین متغیر اعتماد اجتماعی با آگاهی از حقوق شهروندی در این پژوهش نیز مخالف با «نظریه روستاین»

است. «روستائین» شکل‌گیری اعتماد را از بالا به پایین می‌داند؛ به نظر وی، اعتماد نهادی و سپس اعتماد به نظام سیاسی می‌تواند به مشارکت بیشتر و افزایش آگاهی از حقوق شهروندی شهروندان منجر شود. می‌توان برخلاف نظر روستائین گفت که نحوه شکل‌گیری اعتماد در جامعه مورد مطالعه از پایین به بالا است. ماهیت و خصوصیات اجتماعی فرهنگی جامعه مورد مطالعه از قبیل تعلقات قومی-طایفه‌ای و خویشاوندگرایی به دلیل بافت قومی جامعه مورد مطالعه موجب تقویت اعتماد و سرمایه اجتماعی درون‌گروهی می‌شود که می‌تواند تبیین‌کننده چگونگی شکل‌گیری از پایین به بالای اعتماد باشد (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۰)؛ بنابراین می‌توان اذعان داشت که اعتماد اجتماعی از جمله متغیرهای تأثیرگذار در آگاهی از حقوق شهروندی می‌باشد که با نتایج این پژوهش نیز هم‌خوانی دارد.

نتایج مربوط به فرضیه دوم، جهت ارتباط بین متغیر سرمایه سیاسی و آگاهی از حقوق شهروندی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که، میزان ضریب مسیر استاندارد ۰/۴۹ و قدرمطلق آماره T نیز بیشتر از عدد ۱/۹۶ می‌باشد. به این ترتیب، این فرضیه یعنی تأثیر سرمایه سیاسی بر آگاهی از حقوق شهروندی تأیید می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت متغیر سرمایه سیاسی به عنوان عاملی تأثیرگذار در افزایش آگاهی از حقوق شهروندی در میان پاسخ‌گویان مطرح می‌باشد و پاسخ‌گویی که از میزان سرمایه سیاسی بیشتری برخوردار باشند به تبع آن آگاهی از حقوق شهروندی نیز در بین آن‌ها از میزان بالاتری برخوردار می‌باشد؛ هم‌چنین بین متغیر سرمایه سیاسی و ابعاد آگاهی از حقوق شهروندی (حقوق مدنی، حقوق اجتماعی، حقوق سیاسی و حقوق فرهنگی) رابطه معناداری وجود دارد. نتایج این پژوهش با پژوهش «بهرامی» و همکاران (۱۳۹۸)، «عبدی‌پور» و «حق‌ندری» (۱۳۹۵)، «شهریاری» و همکاران (۱۳۹۵)، «اسکافی» (۱۳۸۶) هم‌سو می‌باشد. در تبیین این فرضیه همان‌طور که اذعان شد، «ترنر» نیز معتقد است که شهروندی، دسترسی افراد و گروه‌های جامعه را به منابع کمیاب کنترل می‌کند. منظور ترنر از منابع کمیاب، نه تنها شمال سرمایه اقتصادی (مثل: مسکن، سلامتی، درآمد، اشتغال ...) می‌شوند؛ بلکه منابع فرهنگی از قبیل: آموزش، دانش، مذهب و زبان را نیز شامل می‌شوند. ترنر، هم‌چنین منابع سیاسی از جمله سرمایه سیاسی که مربوط به دسترسی به منابع قدرت در جامعه، مثل: حق رأی دادن، مشارکت سیاسی، اعتماد سیاسی و مانند آن را نیز از همین منابع کمیاب می‌داند؛ بنابراین می‌توان استنباط کرد که سرمایه سیاسی نیز آگاهی از حقوق شهروندی و ابعاد آن اثرگذار می‌باشد (گنجی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۲-۴۱)؛ نتایج این پژوهش نیز این را تأیید کرده است که سرمایه سیاسی، از جمله متغیرهای اثرگذار بر آگاهی از حقوق شهروندی می‌باشد.

نتایج مربوط به فرضیه سوم، جهت ارتباط بین متغیر اعتماد اجتماعی بر سرمایه سیاسی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که، میزان ضریب مسیر استاندارد ۰/۴۷ و قدرمطلق آماره T نیز بیشتر از عدد ۱/۹۶ می‌باشد. به این ترتیب، این فرضیه یعنی تأثیر اعتماد اجتماعی بر سرمایه سیاسی تأیید می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت که اعتماد اجتماعی به‌عنوان متغیری تأثیرگذار در تبیین میزان واریانس متغیر سرمایه سیاسی مطرح می‌باشد؛ بنابراین می‌توان گفت با افزایش میزان اعتماد اجتماعی در میان پاسخ‌گویان میزان سرمایه سیاسی در میان پاسخ‌گویان نیز افزایش پیدا می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت متغیر اعتماد اجتماعی به‌عنوان عاملی تأثیرگذار در افزایش سرمایه سیاسی در میان پاسخ‌گویان مطرح می‌باشد و پاسخ‌گویی که از میزان اعتماد اجتماعی بیشتری برخوردار باشند به‌تبع آن سرمایه سیاسی (اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی) نیز در بین آن‌ها از میزان بالاتری برخوردار می‌باشد. نتایج این پژوهش با پژوهش «حبیب‌پور گتابی» و «موسوی خورشیدی» (۱۳۹۵)، «امام‌جمعه‌زاده» و همکاران (۱۳۹۱)، «سردارنیا» و همکاران (۱۳۸۸)، «چنگیزی» و «چنگیزی» (۱۳۹۴) در ارتباط بین رابطه و تأثیر اعتماد اجتماعی بر ابعاد اعتماد سیاسی و مشارکت سیاسی که از ابعاد سرمایه سیاسی می‌باشند، هم‌سو می‌باشد.

مضافاً این‌که در این پژوهش از متغیرهای زمینه‌ای جنسیتی، سن و تأهل و... در آگاهی از حقوق شهروندی بهره‌گیری شده است. از مقایسه میانگین دو گروه مردان (۴۷/۷۴) و گروه زنان (۴۴/۸۵) نیز به این نتیجه می‌رسیم که بین زنان و مردان به‌لحاظ میزان آگاهی از حقوق شهروندی تفاوت معناداری وجود دارد، و مردان از میزان آگاهی بیشتری از حقوق شهروندی برخوردار هستند. برحسب وضعیت تأهل در میان پاسخ‌گویان، ۰/۳۲ است که به‌لحاظ آماری معنادار می‌باشد؛ و تفاوت بین افراد متأهل و مجرد در آگاهی بخشی وجود دارد و افراد متأهل آگاه‌تر می‌باشند. بین گروه‌های مختلف از نظر وضعیت تحصیلات در میان پاسخ‌گویان ۰/۴۵۹ است و به‌لحاظ میزان آگاهی از حقوق شهروندی تفاوت معناداری وجود ندارد، و برحسب وضعیت گروه سنی آن‌ها، ۰/۵۳ است که به‌لحاظ آماری معنادار نمی‌باشد.

نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری در بخش مدل اندازه‌گیری نشان می‌دهند که ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، میانگین واریانس استخراج شده، بارهای عاملی برای همه سازه‌های پژوهش نتایج مطلوبی را نشان می‌دهند. در بخش مدل ساختاری نیز از شاخص‌های T-Value، ضریب مسیر، ضریب تعیین نیز نشان داده‌اند که نتایج مطلوبی به‌دست آمده است و متغیر سرمایه سیاسی نقش میانجی‌گری را در این رابطه دارا می‌باشد. درنهایت نتایج نشان می‌دهد که،

مقدار ضریب تعیین برای متغیر آگاهی از حقوق شهروندی (۰/۵۵) متوسط، ارزیابی می‌شود.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی در جامعه پدیده‌ای چندبُعدی است و تغییرات آن، نه تنها متأثر از عوامل فردی است، بلکه از شرایط ساختاری نیز تأثیر می‌پذیرد و بر این اساس نتیجه این می‌شود که در شکل‌گیری اعتماد هم باید به عوامل سطح خرد و هم کلان توجه نمود و فقط در این صورت است که می‌توان تبیینی نسبتاً کامل و جامع از اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن ارائه داد.

حقوق شهروندی از مباحث مهم هر نظام و از نیازهای امروز هر جامعه‌ای است (حسینی، ۱۳۹۸: ۴۳) که در عرصه سیاسی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و احساس امنیت اجتماعی از حقوق مسلم شهروندی محسوب می‌شود که آگاهی از این حقوق می‌تواند برای بهبود جوامع مفید باشد (هدایت‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۹). هم‌چنین باید اذعان داشت که، از متغیرهای مهم مرتبط با حقوق شهروندی اعتماد اجتماعی است (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۸)، اعتماد ابزاری است برای صرفه‌جویی در قدرت؛ زیرا حضور اعتماد، نگرانی، شک و نیاز به مراقبت و کنترل را کاهش می‌دهد. اعتماد به معنی داشتن اطمینان به نیت و اعمال دیگران و عاملی کلیدی در روابط متقابل نوین است. اعتماد، نوعی سازوکار انسجام‌دهنده است که وحدت را در نظام اجتماعی ایجاد و حفظ می‌کند. اعتماد اجتماعی لازمه شکل‌گیری پیوندها و معامدات اجتماعی است و ایجادکننده تعاون و هم‌یاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات می‌شود. اعتماد اجتماعی برگرفته از عدالت بوده و امنیت اجتماعی زاینده آن است. آنتونی گیدنز، اعتماد و تأثیر آن بر فرآیند توسعه را زیربنا و زمینه‌ساز اصلی در جوامع مدرن می‌داند. هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد، هم‌یاری و مشارکت مردم در عرصه‌های اجتماعی بیشتر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (آبیاغی اصفهانی، ۱۳۹۳).

بر این اساس هرچه اعتماد شهروندان بالاتر باشد، میزان مشارکت سیاسی و آگاهی از حقوق شهروندی افزایش پیدا می‌کند و این تأثیر می‌تواند زمینه رفاه و توسعه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه هدف را فراهم سازد. بر این اساس نتیجه نهایی که می‌توان از بحث گرفت، این است که با توجه به مسائل و مشکلات موجود در شهر اهواز همکاری و هم‌یاری چند جانبه و ایجاد حسن اعتماد بین مردم و مسئولین و فراهم نمودن امکانات و تسهیلات لازم و بسترسازی برای حضور سازمان‌های مردم‌نهاد نقش به‌سزایی در مرتفع نمودن مشکلات خواهد داشت؛ و این مسأله در فرآیند آگاهی از حقوق شهروندی تأثیر چشمگیری خواهد داشت.

۱-۱. نقد و بررسی

فصل سوم قانون اساسی به حقوق ملت یا حقوق شهروندی اختصاص دارد؛ اگر این فصل برای اجرای دیگر فصول قانون اساسی در نظر گرفته شود، بسیاری از مشکلات حل خواهد شد، البته این فصل هم دور از انتظار نیست و می‌توان کاستی‌هایی را در این فصل نیز مشاهده کرد.

در این رابطه باید چالش‌های پیش‌رو را مانند چالش فرهنگی که از عدم اجرای قانون اساسی یا از تفسیرها و نگرش‌های متعدد از برخی اصول قانون اساسی ناشی می‌شود مرتفع شوند. کم‌وبیش اندیشه‌ی خصوصی‌سازی براساس اصل ۴۴ قانون اساسی را در حوزه اقتصاد پذیرفته شده است و خصوصی‌سازی در عرصه سیاست را با تجویز مشروط فعالیت احزاب و انجمن‌های مردم‌نهاد پذیرفته‌ایم، اما در حوزه فرهنگ خصوصی‌سازی جدی صورت نگرفته است.

۲-۲. پیشنهادهای کاربردی و عملیاتی

۱. تلاش جهت تحقق عدالت اجتماعی و حاکمیت قانون، که بر ماهیت شهروندمداری یا مردم‌مدار جریان دارند به منظور افزایش سطح اعتماد.
۲. بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد با اجرای مدیریت دانش و تحقق اهداف حقوق شهروندی و سرمایه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی.
۳. تدوین برنامه‌ای جامع جهت تحقق آگاه‌سازی در زمینه آگاهی از حقوق مدنی، اجتماعی، سیاسی فرهنگی، و وظایف و هویت شهروندی افراد و اقشار جامعه.
۴. پیوستگی نخبگان قومی و محلی با نخبگان مرکزی و ملی.
۵. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر دستگاه‌های اجرایی مسئول تمهیدات ویژه‌ای را برای آموزش حقوق شهروندی فراهم نمایند. این‌گونه آموزش‌ها می‌تواند از مدارس، به ویژه دوره ابتدایی آغاز می‌شود.
۶. با توجه به یافته‌های پژوهش به مسئولان و برنامه‌ریزان شهری پیشنهاد می‌شود با استفاده از ظرفیت‌ها و سازکارهایی مربوط به سازمان‌های مردم‌نهاد بستری فراهم گردد تا شهروندان در حل مشکلات موجود مشارکت بیشتری نمایند. مشارکت اجتماعی بیشتر منجر به افزایش سرمایه اجتماعی و به تبع آن امنیت و اعتماد اجتماعی خواهد شد.
۷. با توجه به اهمیت جایگاه سرمایه اجتماعی و آگاهی از حقوق شهروندی در جامعه پیشنهاد می‌شود سازمان‌های ذی‌ربط با بسترسازی مناسب در زمینه اعتمادسازی و تقویت روحیه مشارکت‌جویانه و تقویت شبکه روابط اجتماعی بین شهروندان در خلق سرمایه اجتماعی مسئولیت خویش را به انجام رسانند.

۸. معرفی شهروندان شاخص و نمونه اعتمادساز، مشارکت جو، تلاشگر در زمینه روابط و بهبود شبکه‌های اجتماعی، هم‌چنین بهبود و ارتقای حقوق شهروندی و مؤلفه‌های آن و تشویق مادی و معنوی آن‌ها به منظور ایجاد انگیزه و تلاش بیشتر شهروندان در این زمینه.
۹. توسعه مهارت‌های فردی و اجتماعی که به بهبود و تقویت اعتماد به نفس، مشارکت و روابط مؤثر اجتماعی می‌انجامد.
۱۰. توسعه شبکه‌های اجتماعی و گسترش نهادهای مدنی به منظور افزایش میزان مشارکت شهروندان.
۱۱. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود زمینه تشکیل و تقویت شبکه‌های اجتماعی و مردم‌نهاد در شهر فراهم گردد. با تشویق شهروندان به حضور در انجمن‌ها، حس اعتماد و هم‌یاری به یک‌دیگر تقویت شود. دستگاه‌های اجرایی سازمان‌ها با اعتمادسازی در شهروندان میزان انگیزه افراد جهت حضور و همکاری و مشارکت مدنی بیشتری را فراهم سازند.

پی‌نوشت

1. Marshal
2. Turner
3. Civil citizenship
4. Political citizenship
5. Social citizenship
6. Citizen-partner

«هیتر» اصطلاح «شهروند-همکار» را ارائه می‌دهد و می‌گوید باید روابط خوبی بین گروه‌های توانمند جامعه و اقشار آسیب‌پذیر برقرار کرد و راهکار پیشنهادی آنان این است که اقشار آسیب‌پذیر (مثل: زنان، نوجوانان و...) را تحت آموزش و تعلیم قرار داده شود، به‌گونه‌ای که افراد خودشان در توسعه جامعه مشارکت کنند؛ و از ایده «مکعب شهروندی» سخن به میان می‌آید که در یک‌سوی آن آموزش مطرح می‌شود و در سویه دیگر آن، این مسأله مطرح می‌شود که حقوق شهروندی در کدام قلمرو جغرافیایی باید اعمال شود. عناصر حقوق شهروندی در این اندیشه نیز متفاوت است. هویت گراست، در عین حال حق‌ها و آزادی‌های مدنی و سیاسی را نیز مورد توجه قرار می‌دهد.

7. Richard & Booth

کتابنامه

- اسکافی، مریم، (۱۳۸۶). «بررسی میزان آگاهی جوانان از حقوق و تکالیف شهروندی و عوامل مؤثر بر آن در شهر مشهد». علوم اجتماعی، ۴ (۱): ۳۳-۱.
- امام‌جمعه زاده، سید جواد؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ عیسی‌نژاد، امید؛ و مرندی، زهره، (۱۳۹۱). «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان». پژوهشنامه علوم سیاسی، ۷ (۴): ۲۸-۳۴.

- آبیای اصفهانی، سعید؛ ممویی، نهال؛ و مرادی رفعت، میترا، (۱۳۹۳). «بررسی تاثیر رهبری بصیر بر شادی و رفتارهای آوایی کارکنان مطالعه موردی: فولاد مبارکه اصفهان». دومین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در علوم مدیریت و حسابداری، تهران، <https://civilica.com/doc/382203>.
- بورديو، پي‌ير، (۱۳۸۰). نظريه کنش: دلايل عملي و انتخاب عقلاني. ترجمه مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- بهرامی، ولی؛ نیازی، محسن؛ سهراب‌زاده، مهران، (۱۳۹۸). «بررسی میزان آگاهی از حقوق شهروندی و عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: شهروندان استان لرستان)». برنامه‌ریزی و رفاه اجتماعی، ۱۱ (۳۸): ۳۵-۴۷.
- پاتنام، رابرت، (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- پاتنام، رابرت، (۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه. ترجمه کیان بخش، چاپ دهم، تهران: نشر شیرازه.
- پاتنام، رابرت، (۱۳۸۹). جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی. ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، چاپ پنجم، تهران: انتشارات شیرازه.
- پیران، پرویز، (۱۳۷۶). «شهر شهروندمدار». اطلاعات سیاسی - اقتصادی، ۱۱ (۱۱۹) - ۱۲۰: ۴۶-۵۱.
- پیران‌نژاد، علی؛ و عبادی، نغمه، (۱۳۹۱). «سرمایه سیاسی و اینترنت. بررسی سطح سرمایه سیاسی و تأثیر استفاده از اینترنت بر ابعاد آن». علوم مدیریت ایران، ۷ (۲۸): ۱-۲۶.
- توسلی، غلامعباس؛ و نجاتی‌حسینی، سید محمود، (۱۳۸۳). «واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران». جامعه‌شناسی ایران، ۵ (۲): ۳۲-۶۲.
- حبیب‌پورگتایی، کریم؛ و موسوی خورشیدی، سید حمیدرضا، (۱۳۹۵). «رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی (مطالعه موردی: شهروندان قم)». رفاه اجتماعی، ۱۶ (۶۲): ۳۹۲-۳۵۹.
- حسینی، سید جواد، (۱۳۹۸). «حقوق شهروندی و ارتقای حکمرانی مطلوب شهری». راهبرد سیاسی، ۳ (۹): ۴۳-۶۲.
- چنگیزی، علی؛ و چنگیزی، پریسا، (۱۳۹۴). «نقش سرمایه اجتماعی در اعتماد سیاسی». نخستین همایش بین‌المللی جامع علوم اجتماعی ایران.
- دهقانی، مهدیه، (۱۳۹۳). «میزان آگاهی دانش‌آموزان متوسطه از حقوق شهروندی در شهرستان میناب». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، رشته مدیریت آموزش، دانشگاه الزهرا (س).

- دهقانی، حمید؛ و همکاران، (۱۳۹۰). «بررسی تأثیر سرمایه اقتصادی بر شادی جوانان». راهبرد فرهنگ، ۱۲ و ۱۳: ۱۸۲-۱۵۹.
- ذوالفقاری، اکبر؛ و جعفری‌علی‌آبادی، عاطفه، (۱۳۹۷). «تبیین اعتماد سیاسی ایرانیان به مثابه سرمایه سیاسی، فراتحلیل پژوهش‌های موجود». جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۱ (۳): ۶۱-۳۱.
- ذوالفقاری، ابوالفضل؛ و همکاران، (۱۳۹۸). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و نگرش به دموکراسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شاهد.
- رستگار، خالدامیر؛ و عظیمی، هاجر، (۱۳۹۱). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با شهروندی دموکراتیک مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه تهران». علوم اجتماعی، ۵۹: ۹۱-۱۳۳.
- زارع‌شاه‌آبادی، اکبر؛ و همکاران، (۱۳۹۷). «سنجش میزان آگاهی دانشجویان دانشگاه یزد از حقوق و وظایف شهروندی: درک احساس هویت جمعی». مطالعات ملی، ۱۹ (۲: پیاپی ۷۴): ۹۷-۱۱۲.
- سام‌آرام، عزت‌اله؛ و برزگرپاریزی، فاطمه، (۱۳۹۵). «بررسی احساس برخورداری از حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر سیرجان». برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷ (۲۷): ۷۵-۱۱۶.
- ستوان، صادق، و همکاران، (۱۳۹۴). «بررسی جامعه‌شناختی تأثیر اعتماد اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان بلوچ (مطالعه موردی: زنان بلوچ بالای ۱۸ سال)». همایش ملی روان‌شناسی و مدیریت آسیب‌های اجتماعی، چابهار، <https://civilica.com/doc/556759>.
- سردارنیا، خلیل‌الله، و همکاران، (۱۳۸۸). «تأثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی (مطالعه موردی: شهرهای مشهد و سبزوار)». پژوهشنامه علوم سیاسی، ۵ (۱): ۱۶۵-۱۳۵.
- شهریاری، ابوالقاسم، و همکاران، (۱۳۹۵). «بررسی عوامل مؤثر بر آگاهی از حقوق اساسی». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۷ (۳: ۶۳): ۱۶۸-۱۴۷.
- شهریاری، اکبر، (۱۳۹۶). «ابهامات و موانع قانونی حقوق شهروندی». قانون کار، ۴ (۴): ۱۳۰-۱۰۹.
- شیانی، ملیحه؛ و زارع، حنان، (۱۳۹۷). «شهروندی شهری؛ حقوق و تکالیف شهروندان در تهران». برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۹ (۳۴): ۱۳۶-۹۵.
- صادقی‌گیل‌زاده، رحیم، (۱۳۸۸). «بررسی عوامل مؤثر بر میزان آگاهی شهروندان نسبت به حقوق شهروندی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشکده مدیریت و علوم

اجتماعی دانشگاه آزاد واحد تهران شمال». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی.

- صفایی، ابراهیم؛ و ابراهیمی، جعفر، (۱۳۹۶). «مقایسه نگرش کارکنان و زندانیان زندان خلخال نسبت به حقوق شهروندی». مطالعات جامعه‌شناسی، ۹ (۳۴): ۶۹-۹۰.

- عبادی، نغمه؛ قلی‌پور، آریین؛ و پیران‌نژاد، علی، (۱۳۹۳). «شناسایی عوامل اثرگذار بر سرمایه سیاسی». فرآیند مدیریت و توسعه، ۲۷ (۸۸): ۵۱-۲۹.

- علیاری، لورا؛ عباس‌زاده، محمد؛ و میرزایی، حسین، (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر سرمایه اقتصادی و میزان رضایت از خدمات شهری بر میزان مشارکت شهروندان شهر ارومیه در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی». مطالعات جامعه‌شناسی، ۲ (۷): ۷۴-۵۷.

- فالکس، کیث، (۱۳۸۸). شهروندی. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات کویر.

- کاستلز، استفان؛ و ستون‌آلستر، دیوید، (۱۳۹۹). مهاجرت و شهروندی. ترجمه فرامرز تقی‌لو، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- کلمن، جیمز، (۱۳۷۷). بنیادهای نظری اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

- گنجی، محمد؛ و نیازی، محمد؛ و همکاران، (۱۳۹۴). «نقش سرمایه اجتماعی و فرهنگی در میزان احساس شهروندی». مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۶ (۷): ۵۶-۲۹.

- لیبی، محمد مهدی؛ خوش‌فر، غلامرضا؛ و همکاران، (۱۳۹۷). «اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی در شهروندان شهر گرگان». رفاه اجتماعی، ۱۸ (۷۰): ۲۴۰-۲۰۹.

- محسنی، رضا علی، (۱۳۸۹). «ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی؛ راه کارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی». مطالعات سیاسی، ۳ (۱۰): ۱۳۱.

- منصوریان، محمدکریم؛ و قدرتی، حسین، (۱۳۸۸). «اعتماد اجتماعی و تعیین‌کننده‌های آن؛ رهیافت نهاد محور یا رهیافت جامعه محور مورد مطالعه شهر سبزوار». جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۰ (۲): ۲۱۵-۱۸۹.

- محمدی‌فر، نجات؛ شهرام‌نیا، امیرمسعود؛ و مسعودنیا، حسین؛ و حاتمی، عباس؛ و همکاران، (۱۳۹۶). «بررسی رابطه میان استیفای حقوق شهروندی با نوع مشارکت سیاسی در شهر اصفهان». جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۲۸ (۲): ۱۴۷-۱۶۲.

- نبوی، سید عبدالحسین؛ ارشاد، فرهنگ؛ و فاضل، سید حسام‌الدین، (۱۳۸۹). «عوامل مؤثر بر احساس شهروندی در میان دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز». رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۸): ۱۰۳-۸۹.

- نوروزی، حسین؛ و سهیل، نجات، (۱۳۹۵). مدلسازی معادلات ساختاری به زبان ساده. چاپ اول، ناشر: فوژان.

- هدایت‌زاده، حسام‌الدین؛ و شیر خداپرستی، رامین؛ باقری قره‌بلاغ، هوشمند؛ و غلامی، محمدرضا، (۱۳۹۷). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی، تعهد شهروندی افراد، و مشارکت اجتماعی با حقوق شهروندی در بین شهروندان شهر سمنان». مطالعات جامعه‌شناسی شهری (مطالعات شهری)، ۸(۲۸): ۱۸۹-۲۱۵.

- Booth, J. A. & Richard, P. B., (2007). "Social and political capital in Latin American democracies". *Prepared for presentation at the Symposium on the Prospects for Democracy in Latin America*, University of North Texas, April 5-6.

- Bourdieu, P., (1981). "Language and Symbolic Power (G. Raymond & M. Adamson, Trans.)". Cambridge: Polity Press. Quoted in Daniel Schugurensky. (2000). *Citizenship learning and democratic engagement: political capital revisited Paper presented at the 41st Annual Adult Education Research Vancouver: AERC*, June 2-4.

- Blumentritt, T. & Rehbein, K., (2008). "The Political Capital of Foreign Subsidiaries: An Exploratory Model". *Business & Society*, 47(2): 242-263.

- Coleman, J., (2019). "Social Trust" and Self-actualization (New York: Free Press); Hamish Hamilton, as described in "Cultural Commentary". *The Economist* (November 9, 2019).

- Glaser, E., (2020). "The effects of work systems with high effects on employee service-oriented organizational citizenship behavior".

- Glaser, E.; David, L.; Leibson, I.; Scheinkeman, J. A., & Christian, L. S., (2000). "Measuring Trust". *Quarterly Journal of Economics*, 811-846.

- Garson, G. D. (2016). "PARTIAL LEAST SQUARES (PLS-SEM)". *Statistical Publishing Associates*, Asheboro, NC 27205 USA.

- Heater, D., (2004). *Citizenship: "the civic ideal in world history, political and education"*. Manchester University Press.

- Joseph, H.; Jr, F.; Hult, T.; Tomas, G.; Ringle, C. & Sarstedt, M., (2014). "A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)".

Thousand Oaks, CA: Sage Publications. partial least squares: Concepts, methods and applications in marketing and related fields. Berlin: Springer.

- Kwong, K. & Kay, W., (2013). *Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM).*

- Mercy, C., (2017). Social capital & good governance of a government in Action Research Brief.

- Paxton, P., (2002). "Social capital & democracy: an interdependent relationship". *American Sociological Review*, 67(2): 254-277.

- Schugurensky, D., (2000). *Citizenship learning and democratic engagement: political capital revisited.* Paper presented at the 41st Annual Adult.

- Techniques Using Smart PLS, (2013). *Marketing Bulletin.* 24, Technical Note 1.

- Turner, B. S., (2000). *Liberal citizenship and cosmopolitical virtue*, in A. Vanderbery, ed. *citizenship and democracy in Global Era*, London: Macmillan.

- Turner, B. S., (2001). "The erosion of citizenship". *British Journal of Sociology.* 52 (2).

- Turner, B. & Hamilton, P. (eds) (1994). *Citizenship: Critical Concepts.* London: Routledge.